

آموزش فنری و حرفه‌ای در ایران مبانی نظری و تجارب عملی

♦ دکتر احد نویدی عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش
♦ دکتر علی اصغر خلاق عضو هیئت علمی پژوهشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

سرشناسه : نویدی، احد، ۱۳۳۸-
 عنوان و نام پدیدآور : آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران: مبانی نظری و تجارب عملی
 مشخصات نشر : تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)، ۱۳۹۳.
 مشخصات ظاهری : ۲۸۸ص، ۲۰ × ۲۶ س.م.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۰۸-۰۷۸۸-۰
 وضعیت فهرست نویسی: فیپای مختصر
 یادداشت : این مدرک در آدرس <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.
 شناسه افزوده : خلاقی، علی اصغر، ۱۳۳۰ -
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۶۱۶۹۰۷

سازمان پژوهش‌های آموزشی
 وزارت آموزش و پرورش

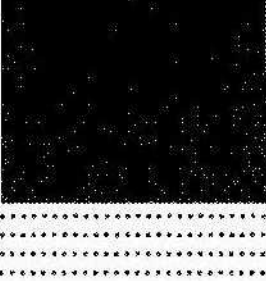

آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران مبانی نظری و تجارب عملی

- مؤلفان: دکتر احد نویدی- دکتر علی اصغر خلاقی
- مدیر هنری: محسن خرقانی (دفتر طراحان شاهرخ گراف)
- چاپ اول: ۱۳۹۳
- تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
- لیتوگرافی: خاورمیانه
- چاپ و صحافی از: خانه چاپ - اصفهان
- قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال
- حق چاپ محفوظ است
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۸-۰۷۸۸-۰

■ نشانی: تهران، خیابان سیهید قرنی، نرسیده به پل کریمخان زند، کوچه شهید محمود حقیقت طلب، شماره ۸
 ■ تلفن: ۸۸۸۰۳۲۴-۹ دورنویس (فاکس): ۸۸۹۰۳۸۰۹

خواننده محترم، با سلام و احترام؛ ضمن تشکر از شما، خواهشمند است هرگونه نظر، انتقاد و پیشنهاد خود را در مورد این کتاب یا دیگر کتاب‌های انتشارات مدرسه از طریق پیام‌نگار (ایمیل) info@enmair یا از طریق صندوق پستی ۱۹۴۹-۱۴۱۵۵ راه فرمایید. همچنین می‌توانید کتاب‌های ما را از طریق پایگاه اینترنتی www.enmair ثبت و سفارش دهید تا در کوتاه‌ترین زمان ممکن، پاسخ لازم یا کتاب مورد نظر خود را دریافت کنید.

فهرست

۱۱	پیشگفتار
۱۵	❖ فصل اول: تعریف و مفاهیم
۱۶	مقدمه
۱۷	گروه‌های ذی‌نفع
۱۷	حرفه‌گرایی
۱۸	تلفیق آموزش‌های عمومی و فنی و حرفه‌ای
۱۹	پژوهش
۱۹	ارزشیابی آموزشی
۲۰	رویکرد آموزش فنی و حرفه‌ای
۲۰	آموزش فناوری
۲۱	آموزش مهارتی‌کاردانش
۲۲	آموزش و پرورش عمومی
۲۲	مهارت‌های پایه
۲۳	آموزش فنی و حرفه‌ای
۲۵	اخلاق حرفه‌ای
۲۵	انتقال از مدرسه به کار
۲۶	مهارت‌آموزی

❁ فصل دوم: فلسفه آموزش فنی و حرفه ای

- ۲۹ مقدمه
- ۳۰ فلسفه آموزش فنی و حرفه ای
- ۳۱ فلسفه پراگماتیسم (عمل گرایی)
- ۳۲ فلسفه بازسازی
- ۳۳ فلسفه سنشلیسم (ضرورت گرایی)
- ۳۴ نظریه کربایی اجتماعی در مقابل نظریه رشد اجتماعی
- ۳۵ آرای تربیتی جان دیوی
- ۳۶ نظریه ساختن گرایی (بنیاد فنی گرایی)
- ۳۷ سازنده گرایی اجتماعی
- ۳۸ اصول و شرایط یادگیری از نظر پیران
- ۳۹ سازنده گرایی و طراحی آموزشی
- ۴۰ فلسفه آموزش فنی و حرفه ای از دیدگاه اسلام
- ۴۱ سازنده گرایی
- ۴۲ اصول و شرایط یادگیری از نظر پیران
- ۴۳ سازنده گرایی و طراحی آموزشی
- ۴۴ فلسفه آموزش فنی و حرفه ای از دیدگاه اسلام
- ۴۵ سازنده گرایی
- ۴۶ اصول و شرایط یادگیری از نظر پیران
- ۴۷ سازنده گرایی و طراحی آموزشی
- ۴۸ فلسفه آموزش فنی و حرفه ای از دیدگاه اسلام
- ۴۹ سازنده گرایی
- ۵۰ اصول و شرایط یادگیری از نظر پیران
- ۵۱ سازنده گرایی و طراحی آموزشی
- ۵۲ فلسفه آموزش فنی و حرفه ای از دیدگاه اسلام
- ۵۳ سازنده گرایی
- ۵۴ اصول و شرایط یادگیری از نظر پیران
- ۵۵ سازنده گرایی و طراحی آموزشی
- ۵۶ فلسفه آموزش فنی و حرفه ای از دیدگاه اسلام
- ۵۷ سازنده گرایی
- ۵۸ اصول و شرایط یادگیری از نظر پیران
- ۵۹ سازنده گرایی و طراحی آموزشی
- ۶۰ فلسفه آموزش فنی و حرفه ای از دیدگاه اسلام
- ۶۱ سازنده گرایی

❁ فصل سوم: رویکردهای عمده به تربیت حرفه ای

- ۵۱ مقدمه
- ۵۲ رویکرد آماده سازی دانش آموزان برای یک شغل خاص
- ۵۳ رویکرد آماده سازی دانش آموزان برای زمینه های عام شغلی
- ۵۴ رویکرد کل نگر و تلفیقی
- ۵۵ نتیجه گیری

فصل چهارم: تلفیق آموزش فنی و حرفه‌ای و آموزش عمومی

مقدمه	۶۴
مفهوم مهارت‌های عمومی و شایستگی‌های پایه	۶۶
مهارت‌های عمومی برای اشتغال	۶۹
مفهوم تلفیق	۷۲
مبانی نظری و فلسفه تلفیق آموزش عمومی و آموزش فنی و حرفه‌ای	۷۴
ضرورت تلفیق آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با آموزش عمومی	۷۶
رویکردهای تلفیق	۸۳
الگوهای تلفیق درون رشته‌ای	۸۵
تجربه تلفیق آموزش فنی و حرفه‌ای و آموزش عمومی در کشورهای مختلف	۹۳
تلفیق آموزش عمومی و آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران	۹۳
مطالعات بازرگانی	۹۶
کشاورزی	۹۶
هنرهای دستی	۹۶
تلفیق در کشور فنلاند	۹۹
تلفیق در کشور اسپانیا	۱۰۰
تلفیق در روسیه	۱۰۰
تلفیق در برزیل	۱۰۱
تلفیق در کره جنوبی	۱۰۱
تلفیق در پاکستان	۱۰۱
تلفیق در ژاپن	۱۰۲

۱۰۳..... نتیجه گیری

فصل پنجم: روند تحولات آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران

۱۰۶..... مقدمه

۱۰۷..... تجارب اولیه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای رسمی: تأسیس دارالفنون

۱۰۸..... آموزش فنی و حرفه‌ای در دهه اول بعد از مشروطیت: ایجاد نظام رسمی

۱۰۹..... آموزش فنی و حرفه‌ای در دهه‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۰

۱۱۴..... تغییر نظام آموزشی و آموزش فنی و حرفه‌ای

۱۱۶..... آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در دهه ۱۳۵۰

۱۲۰..... آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در دهه ۱۳۶۰

۱۲۵..... رشد کمی آموزش فنی و حرفه‌ای در دهه ۱۳۷۰

۱۲۸..... طرح کلیات آموزش و پرورش جمهوری اسلامی

۱۳۱..... دوره آموزش‌های فراگیر کاربردی- علمی

۱۳۲..... شاخه آموزش متوسطه فراگیر

۱۳۳..... شاخه حرفه آموزی

۱۳۳..... آموزش‌های آزاد، مکمل و جبرانی

۱۳۵..... جایگاه آموزش فنی و حرفه‌ای در اهداف آموزش و پرورش

۱۳۶..... جایگاه آموزش فنی و حرفه‌ای در اصول آموزش و پرورش

۱۳۸..... جایگاه آموزش فنی و حرفه‌ای در ساختار آموزش و پرورش

۱۴۰..... آموزش فنی و حرفه‌ای در دهه ۱۳۷۰: اجرای نظام جدید آموزش متوسطه

۱۴۳	 ساختار آموزش متوسطه جدید
۱۴۴	 سازمان نظام جدید آموزشی
۱۴۶	 اجرای نظام آموزش متوسطه جدید

۱۵۳	 فصل شش: سیمای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ایران
۱۵۴	 مقدمه
۱۵۵	 دانش‌آموزان شاخه فنی و حرفه‌ای
۱۵۵	 دانش‌آموزان شاخه کاردانش
۱۵۹	 آمار کارکنان شاغل در حوزه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
۱۶۲	 آموزش فنی و حرفه‌ای ایران در آئینه پژوهش
۱۹۷	 نتیجه‌گیری

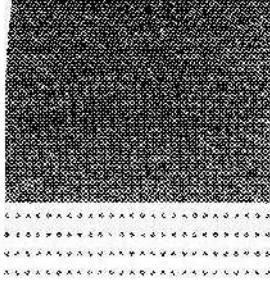
۲۰۱	 فصل هفتم: پژوهش و ارزشیابی
۲۰۲	 مقدمه
۲۰۳	 ضرورت و اهمیت پژوهش در آموزش و پرورش
۲۰۴	 ضرورت و اهمیت پژوهش در آموزش فنی و حرفه‌ای
۲۰۶	 سیر تحول پژوهش در آموزش و پرورش ایران
۲۰۶	 سازمان و تشکیلات تحقیقات در آموزش و پرورش
۲۰۹	 ساختار و روند پژوهش در دهه‌های ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰
۲۱۳	 بررسی اجمالی پژوهش‌های انجام شده در حوزه آموزش فنی و حرفه‌ای ایران

۲۱۶	خلاصه پژوهش‌های انجام شده در حوزه آموزش فنی و حرفه‌ای
۲۱۹	ارزیابی کلی پژوهش‌های انجام شده
۲۲۲	ضرورت ارزشیابی برنامه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای
۲۲۳	مفهوم ارزشیابی آموزشی
۲۲۳	تعریف ارزشیابی آموزشی
۲۲۴	الگوهای ارزشیابی آموزشی
۲۲۶	الگوی ارزشیابی کرک پاتریک
۲۲۸	چارچوب ارزشیابی بچاردولف: پنج رده اصلی اطلاعات
۲۲۹	چارچوبی برای ارزشیابی برنامه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای

فصل هشتم: چالش‌ها و راه‌ها ۲۳۷

۲۳۸	مقدمه
۲۴۰	چالش‌های برنامه‌های رسمی آموزش فنی و حرفه‌ای
۲۵۰	فرصت‌ها و امیدهای ناظر بر برنامه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای
۲۵۱	راهبردهای مصلحه با چالش‌های آموزش فنی و حرفه‌ای
۲۶۲	محورهای عمده اصلاحات در حوزه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای

منابع ۲۶۵

پیشگفتار

از اواخر قرن نوزدهم با گسترش موج انقلاب صنعتی در جهان، آموزش و پرورش روز به روز از اهمیت بیشتری برخوردار شده است به گونه‌ای که در حال حاضر آموزش و پرورش کلید توسعه جوامع محسوب می‌شود و موفقیت و سعادت ملت‌ها به کیفیت تعلیم و تربیت آن‌ها وابسته است. بنابراین، نظام آموزشی ضمن تحول آفرینی، خود نیز باید با تحولات جامعه همگام و پاسخ‌گوی نیازهای جامعه باشد. بدون تردید آینده هر کشوری را می‌توان از سیمای کنونی آموزش و پرورش آن جامعه دریافت. این نکته اهمیت و جایگاه برجسته نظام آموزشی را در سرنوشت و حیات سیاسی و اجتماعی هر ملت و کشوری نشان می‌دهد.

بعد از جنگ دوم جهانی به واسطه تحولات عظیم اقتصادی و تغییرات سریع تکنولوژی، توسعه اقتصادی هدف اصلی بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه گردید. آموزش و پرورش به ویژه آموزش فنی و حرفه‌ای به تدریج یکی از ارکان توسعه قلمداد شد و به عنوان یک سرمایه‌گذاری و نه هزینه مورد توجه بسیار قرار گرفت. با گذشت زمان و دگرگونی در مفهوم توسعه که همه جنبه‌های زندگی را مد نظر قرار داد اهمیت و نقش آموزش و پرورش به ویژه آموزش فنی و حرفه‌ای در توسعه روشن‌تر شد به نحوی که در اروپا و کشورهای صنعتی یک توافق عمومی بین سیاستمداران، برنامه‌ریزان اجتماعی و آموزشی و همچنین اندیشمندان به وجود آمد و آموزش را کلید حرکت به سوی توسعه اقتصادی مداوم دانستند.

شاید در بیان اهمیت آموزش فنی و حرفه‌ای این نکته کفایت کند که اهمیت این آموزش‌ها یک امر مربوط به مکان یا زمان خاص نیست بلکه همه کشورهایایی که برای رسیدن به توسعه اقتصادی کوشیده‌اند به اصلاحات

اقتصادی دست بزنند و در این زمینه موفق شده‌اند، در اولین گام با جدیت به اصلاح و توسعه کمی و کیفی آموزش فنی و حرفه‌ای پرداخته‌اند. برخی از کشورهای در حال توسعه نظیر استرالیا، کره، مالزی و هند که قبلاً دارای یک اقتصاد حمایتی متکی به یارانه دولتی و موانع گمرکی در مقابل کالاهای وارداتی بودند تحت فشار رقابت جهانی و پدیده جهانی شدن، برای مقابله با تهدیدهای اقتصادی مزبور به اصلاحات اقتصادی دست زدند و کوشیدند با اتخاذ سیاست رقابتی و توسعه قابلیت‌ها و استعدادهای درونی وارد بازار جهانی رقابت شوند. برای ایجاد زمینه لازم جهت انجام اصلاحات اقتصادی، به اصلاح نظام آموزش فنی و حرفه‌ای خود و توسعه کمی و کیفی آن پرداختند و امروزه شاهد موفقیت این کشورها در صحنه اقتصاد بین الملل هستیم.

در شرایط کنونی، با وجود اجرای چهار برنامه اقتصادی و اجتماعی و در اجرای برنامه پنجم، در عین دستیابی به برخی اهداف برنامه‌ها هنوز کشور، با دو معضل بنیادی یعنی بیکاری و تورم مواجه است و از یک ساختار اقتصادی متکی به حمایت دولت و درآمد نفت رنج می‌برد. این شرایط برنامه ریزان اقتصادی را به اتخاذ دو هدف اقتصادی - اجتماعی به وجود داده است. یکی ایجاد اشتغال به‌ویژه برای جوانان و دیگری حرکت به‌سوی توسعه صادرات و افزایش درآمد ملی. تأکید بر کاهش وابستگی اقتصاد به درآمد نفت یا به عبارت دیگر، گام برداشتن به‌سوی سیاست رقابتی در اقتصاد به جای حمایتی بودن آن.

بدیهی است که راهکار اساسی برای احیای این سیاست جلب و جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی برای سرمایه‌گذاری در تولید و اشتغال است اما همان‌طور که اشاره شد چالش اساسی برای این سرمایه‌گذاری‌ها نیروی انسانی ماهر است که بدون سرمایه‌گذاری برای تربیت این نیروها و به کارگیری آن‌ها بهره‌وری سرمایه‌گذاری‌ها در تولید بسیار پایین خواهد بود. بنابراین همان‌طور که در بخش جهانی و داخلی نشان می‌دهد از لوازم مهم بهره‌وری سرمایه و ایجاد انگیزه برای سرمایه‌گذاران توجه جدی به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در هر دو زمینه رسمی و غیررسمی است. به عبارت دیگر، دولت باید به‌عنوان یک سرمایه‌گذار زیربنایی، به‌ویژه به آموزش پرورش به آموزش فنی و حرفه‌ای نگاه ویژه‌ای داشته باشد و ضمن توسعه کمی و کیفی این آموزش‌ها زمینه‌های لازم را برای اعتباربخشی و ارزش‌گذاری به آن در جامعه فراهم آورد. یکی از راه‌های مهم در این زمینه توسعه کیفی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است. برای این منظور توسعه دانش و مبانی نظری مربوط به این آموزش‌ها در همه زمینه‌ها اعم از برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، مدیریت، ارزشیابی و فلسفه آموزشی و ... در داخل کشور ضرورت دارد.

در واقع، یکی از مشکلات عدیده‌ای که نظام آموزش فنی و حرفه‌ای ایران با آن مواجه است عدم توانایی در یافتن راه‌کارهای جدید و متناسب با تغییرات زمان برای پاسخ‌گویی به نیازهای مشتریان و اصلاح نظام آموزشی می‌باشد. فقدان یک مبنای نظری برای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و اتکا به آن برای بررسی علمی مشکلات و

کشف راهکارهای کاربردی برای اصلاح و توسعه کیفی نظام، نداشتن یا کمبود مراکز پژوهشی معتبر در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و عدم ارتباط این نظام با دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی از دلایل اصلی این ناتوانی است.

در حال حاضر با وجود گستردگی و تنوع این آموزش‌ها هنوز هیچ مرکز یا مؤسسه پژوهشی معتبر وابسته یا مستقل برای تحقیق در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در ایران تأسیس نشده است. علاوه بر آن هیچ رشته آموزشی و حتی واحد درسی در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در دانشگاه‌های ایران وجود ندارد تا به بهانه آن زمینه مطالعه و تحقیق یا حتی ترجمه متون مربوط برای دانشجویان و اساتید دانشگاه‌ها به وجود آید، در حالی که با توجه به نیاز گسترده این آموزش‌ها می‌توان در دوره‌های کارشناسی ارشد رشته‌های علوم تربیتی و تربیت مدرس، دوره‌های آموزش‌نامه‌ریزی درسی، مدیریت آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی، استانداردهای آموزشی و ... در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای تأسیس و به تربیت نیروهای علمی و کارشناسی پرداخت و به این طریق بنیه علمی کشور را برای ارتقای کیفی این آموزش‌ها توسعه داد.

با توجه به این واقعیت، مؤلفان این کتاب کوشیده‌اند در جهت حل این معضل، با استفاده از تجارب علمی و عملی به تدوین مبانی نظری و تجارب عملی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای پرداخته و مسیر تازه‌ای را برای پرداختن به این موضوع برای پژوهشگران و مؤلفان آشنایان فنی و حرفه‌ای باز نمایند به این امید که گام‌های دیگری در این راه برداشته شود.

این کتاب از دو بخش شامل هشت فصل تشکیل شده است. در بخش اول، چهار فصل اول تا چهارم به مبانی نظری آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و در بخش دوم، چهار فصل پنجم تا هشتم به تجارب عملی آموزش فنی و حرفه‌ای ایران اختصاص یافته است. در فصل اول تعاریف و مفاهیم مرتبط با آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ارائه شده است تا درک مشترکی از این مفاهیم فراهم گردد. فصل دوم به تبیین فلسفه آموزش فنی و حرفه‌ای به عنوان یک زیر بنای نظری اختصاص داده شده است. در این فصل فلسفه معاصر فنی و حرفه‌ای از دیدگاه مکاتب فلسفی غرب و همچنین از دیدگاه اسلام مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم رویکردهای عمده‌ای آموزش فنی و حرفه‌ای معرفی و در باره آن نتیجه‌گیری شده است. فصل چهارم به یک بحث جدید در آموزش فنی و حرفه‌ای یعنی تلفیق این آموزش‌ها با آموزش عمومی اختصاص یافته است و در آن به مبانی نظری، رویکردها و ضرورت این تلفیق، نمونه‌های تلفیق در کشورهای مختلف و همچنین ضرورت پرورش شایستگی‌های پایه اشاره شده است. فصل پنجم در چارچوب تجارب عملی حاوی روند تحولات آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران است. در این فصل ضمن تبیین تحولات و روند تاریخی آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران، ساختار و نظام جدید آموزش و پرورش و آموزش فنی و حرفه‌ای مورد بررسی و نقد قرار گرفته است. در فصل

ششم، سیمای آموزش فنی و حرفه‌ای ایران به تصویر کشیده شده است. فصل هفتم به پژوهش و ارزشیابی در آموزش فنی و حرفه‌ای اختصاص داده شده است. در این فصل ضمن بیان ضرورت و اهمیت پژوهش در آموزش و پرورش و به‌ویژه در حوزه آموزش فنی و حرفه‌ای، ساختار و روند پژوهش در این آموزش‌ها مورد بررسی و نقد قرار گرفته و پیشنهادهایی در این زمینه ارائه شده است. در آخرین فصل کتاب یعنی فصل هشتم، چالش‌ها و راهکارهای مواجهه با آن مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در این فصل کوشش شده است چالش‌هایی که برنامه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای ایران با آن‌ها مواجه است، مورد بررسی قرار گیرد و راهبردها و پیشنهادهایی برای رویارویی با این چالش‌ها ارائه گردد.

بی‌شک این مجموعه خالی از اشکال و نقص نیست، اما امید است راهی را گشوده باشد و رهروانی را در خود بیابد از اسکن رو مؤلفان از نقد و اعلام نظر علاقه‌مندان به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در باره این اثر استقبال نموده و پیشاپیش سپاس‌ر خواهند بود.

مؤلفان

www.ketab.ir